

Вернер Херцог и Мајкл Лапојнт

ВЕРНЕР ХЕРЦОГ НИКАДА НИЈЕ ВОЛЕО ИНТРОСПЕКЦИЈУ

Када сам први пут ступио у контакт са редитељем Вернером Херцогом, током јануара 2021. године, рекао ми је да га је затварање због пандемије подсетило на Бокачов *Декамерон*. Описао је то речима: „Одеш у изолацију на село и пустиш да приповедање почне.” Током карантина, завршио је два филма: документарни филм о двоје француских вулканолога, *Вајфра изнутра: реквијем за Кајју и Мориса Краффа* (*The Fire Within: A Requiem for Katia and Maurice Krafft*), те *Театар мисли* (*Theater of Thought*), филм о неуротехнологији и вештачкој интелигенцији. Оба филма ће ускоро доживети своје премијере.

Уз то, написао је две књиге. Прва, *Свећ сумрака* (*Das Dämmern der Welt*), биће објављена на енглеском језику, у преводу

Мајкла Хофмана, у јуну 2022. Овај роман, који је истовремено авантуристичка прича, мемоари и лирска проза која одбија традиционалну класификацију, говори о Хиру Оноди, стварном јапанском војнику који је остао на свом положају на острву Лубангу на Филипинима тридесет година након краја Другог светског рата, уверавајући себе да се рат није завршио. Током свог личног тридесетогодишњег рата – о овоме је Онода писао у својим мемоарима *Нема њрегаје* (*No Surrender*) – преживео је више од стотину напада, док се, у исти мах, борио против деградације у џунгли. (Како Данијел Залевски пише у тексту о Херцогу 2006. године, „карактеристична херцоговска прича [...] тиче се човека који је урођен у прилике скоро нереалне крајности”). На Оноду

су такође вршени добронамерни напади у покушају да га преваре да напусти положај. Али, његова обмана се наставила. У *Свеишу сумрака*, Херцог пише: „Онодин рат чини спој имагинарног ничега и сна.”

Херцога сам упознао у априлу, у стану у ком живи на Менхетну. Његова супруга, фотографкиња Лена Херцог, и он требало је да ускоро пођу у Венецију да би она представила „Последње шапате”, огромну изложбу о нестајању језика. Њен супруг и ја седели смо за столом са стакленом плочом на ком су стајале књиге о Бројгелу и Гоји. Четири сата смо разговарали о Онодном сну, Херцоговим књижевним чудовиштима и генију Бастера Китона. Код зида близу нас биле су наслагане тешке кутије пуне опреме за виртуелну стварност. Када смо завршили разговор, Лена ми је дозволила да будем покусни кунџи за виртуелну верзију њене изложбе. Седећи у дневној соби, путовао сам у свемир и мрачним шумама. Када сам се вратио у стварност стана, Херцог је седео поред мене на каучу, тихо пишући.

Наш разговор скраћен је због обима и јасноће.

Мајкл Лапојнт: *Какво је било Ваше искуство зајшварања током њангемје?*

Вернер Херцог: Током неколико месеци скоро уопште нисам могао да напустим кућу у Лос Анђелесу. Нисам могао да се отиснем негде са екипом и групом глумаца да бих снимао филмове, па сам тада писао *Свеиш сумрака*. Двадесет година држао сам ту причу у себи. Некада имате тако нешто што је потпуно спремно: не морате да размишљате, не морате да разрађујете радњу – све је ту, пред вама.

Када сам завршио ту књигу, одмах сам почео наредну, трипут обимнију. За неколико месеци ће се појавити на немачком, а потом и на енглеском, у

преводу Мајкла Хофмана. То је нека врста мемоара, али не аутобиографског карактера. Само део те књиге тиче се мог живота. Заправо се ради о постанку идеја. На пример, када сам имао седамнаест година, на Криту сам набасао на долину са десет хиљада ветрењача. Унајмио сам магарца и путовао по планинама у унутрашњости острва. Када сам видео ту долину пуну ветрењача, помислио сам да је то немогуће – или је то илузија која ме је преварила или сам скроз-наскроз полудео. Имао сам деду који је био потпуно луд, али он је био стар и помислио сам да је прерано. Не би требало да ми се то деси.

Сабрао сам се, сишао у долину и видео да то заиста јесу биле ветрењаче. Оне су покретале систем који је црпио воду из земље и заливао целу долину. Али то није био један објекат већ десет хиљада њих – потпуно невероватно. Ова књига је о томе како таква слика остаје у нама и онда се, одједном, споји са неком причом и постане предложак за један целовечерњи филм – у овом случају, *Знаци живоџа (Lebenszeichen)*.

М. Л.: *Ујознали сџе Хироа Обогу, џроџаџонисџу Света сумрака, касних геведесеџих.*

В. Х.: Био сам у Јапану, где сам постављао оперу *Чушинџура*, коју је компоновао Шигеаки Саегуса и која је настала на основу познате приче о четрдесет седам верних ронина чији је вођа згрешио и извршио сепуку, ритуални чин самоубиства. Ронини се свете, знајући да ће због свог чина и они морати да изврше ритуално самоубиство. То је најаутентичнија јапанска прича – свако дете је зна. Док сам био у Јапану, сазнао сам да се служба цара распитивала да ли бих желео да упознам цара на

приватном пријему, али сам ја одбио верујући да ће ми дозволити да користим само устаљене фразе и пристојне, унапред утврђене речи. До дан-данас жалим што се земља тада није отворила пода мношвом и прогутала ме. Постоји бенигни мук, али и шокирани мук и непријатељски мук, но постоји и дуга тишина која је тада наступила код људи са којима сам радио. Онда ме је неко питао кога другог бих желео да упознам у Јапану, а ја сам, потпуно ненадано, рекао: „Оноду.”

Дуго је одбијао да учествује у филму који би се бавио његовим животом. Но тада је рекао: „Ако би ико то требало да уради, то би требало да будете ви, Херцог-сане.” То ме је веома погодило и неко време сам мислио да би се од његове приче могао направити филм. Али, нешто ме је спречавало да то и урадим. Знао сам да ће се прича тицати ствари које су ван домета филмова – на пример, тога како систем вредности настаје из посматрања најмањих детаља који заједно чине кохерентан поглед на свет са скоро религијским интензитетом. На пример, бацали су флајере на Оноду из авиона, покушавајући да га обавесте да је рат готов и да би требало да се преда. Он би проучавао те флајере као да су библијски списи и открио би да имају грешку у једном јапанском слову или да је на њима написано старо име његовог батаљона, а не оно име које је добио недуго пре краја рата. Њему би то био доказ да иза тих флајера стоје непријатељи.

Међутим, имао сам осећај да трагедија прихватања измишљеног живота можда уопште и није трагедија. Слутим да је живео испуњеним животом. А фасцинира ме, наравно, не само како је Онода прихватио измишљен живот

већ како то ради свако од нас унутар сопствених културних норми. У његовој причи, дубља структура онога што га чини људским бићем постаје видљивија.

М. Л.: *Да ли је Онода желео да не зна да је рај завршен?*

В. Х.: Мислим да му је било тешко да, након тридесет година усамљеничког ратовања, призна да је рат готов. Зато је и инсистирао да се младић који га је пронашао 1974. врати у Јапан и пронађе бившег мајора његове чете да би се он вратио на острво и издао адекватне војне наредбе којима би се прекинуле његове ратне активности. Крај је морао да буде формалан и ритуалан – само тако би рат могао да се оконча. Али, запањујуће је то што се он и даље надао да ће му мајор казати: „Ништа од овога није стварно, само смо хтели да проверимо твоју издржљивост.” Надао се да је крај рата само илузија.

М. Л.: *Главни јунаци Ваших филмова као да су њихови прикази сила унутар Вас самој. Шта сће код Оноде љокушали да испражише у себи?*

В. Х.: Није лако говорити о томе јер не волим, нити сам икада волео, интроспекцију. Али то можда има везе са одређеним стварима којима тежим: одговорност, осећај одговорности, храброст, и многе друге ствари које чине доброг војника. Понекад кажем да бих волео да будем добар војник у свету кинематографије – што можда не звучи добро јер људи одмах помисле на правог војника, а ја не мислим на војника у смислу војске.

Недавно сам, посматрајући своје филмове и књиге, схватио да су филмови мој пут на пучину света, док ми писање представља дом. Ту сам код куће.

Верујем да ће моје књиге надживети моје филмове, мада можда и грешим. Често сам грешио у прошлости.

М. Л.: *Да ли ово смајраће својим њрвим романом?*

В. Х.: Он не спада ни у једну категорију. Вероватно је најближи роману. Он је на граници поезије, чисте фантазије и исконског језика – језика као таквог.

М. Л.: *Роман носи неке одреднице сценарија. Веома је конкретан; кага је ноћ, Ви само најишеће: „Ноћ.”*

В. Х.: Необично, али моји први сценарији били су прозног типа. Нисам имао појма како би сценарио требало да изгледа, али сам писао текст који бисте ви, било да сте читалац, глумац или спонзор, одмах могли да замислите на биоскопском платну. Често су ме глумци питали: „Где је дијалог? Шта треба да научим? Шта да увежбавам?”, а ја сам им само говорио: „Немој да увежбаваш.”

М. Л.: *Огук су Вас фасцинирала људи који су ван оише ѡрихвћене исиорије. Мислим на јунаке ѡоуш Фини Штраубунер, жене из Ваше филма Земља тишине и таме (Land des Schweigens und der Dunkelheit) која је слеа и ѡлува, и зашо несвесна ужаса Друоі свејској раша. Или на Касара Хаузера из филма Тајна Каспара Хаузера (Jeder für sich und Gott gegen alle) који ѡроводи младоси зашворен у одруму, несвесан човечансва. Њх је званична исиорија некако заобишла. Да ли је ово смајраће својом изванредном одликом?*

В. Х.: Постоји нешто врло важно у вашем питању, а ја могу да вам понудим само мали корак ка откривању одговора. Покушавао сам да живим ван модерних трендова. И због тога сам стално

упадао у невоље. Изводим сопствене закључке и, као и Онода, формирам сопствени став о свету на основу знања које добијам из самог света. Кад путујете пешке, на пример – и притом не мислим на пешачење у природи с ранцем на леђима или планинарење већ на, рецимо, путовање пешке од Минхена до Париза – усвајате поглед на свет и увид у њега који је другачији или ван домета општег знања. Држим се максиме: „Свет се открива онима који путују пешке.” Не желим даље да говорим о томе.

М. Л.: *Ваш рад је изразио неромантизован у ѡоледу сшава ѡрема ѡприроди. Да ли осећаће да нам следи нови романтизам као реакција на еколошку ѡроаси?*

В. Х.: Нестајање природе је такође романтизовано: слика усамљеног поларног медведа на санти леда. Романтизам је ослабио због Волта Дизнија и сада имамо дизнификацију пејзажа, људског постојања, приповедања и нашег односа према дивљој природи. Медведи су мазни, морате да их волите и да им певате. То је трагедија Тимотија Тредвела у филму Гризли (Grizzly Man), трагедија погрешно навођене филозофије. Кад год неко прихвати идеје њу-ејџ покрета, ја спустим главу и одем.

М. Л.: *У својим филмовима рејко се одлучујеће за крујно кадрирање лица јунака. Уместо шоа, смештаће их у окружење. И чини се да шо радиће и у књизи, да идеће ка шом ушиску. Цуніла све време ѡришиска човека.*

В. Х.: Мислим да сте у праву.

М. Л.: *Али цуніла не дозвољава ѡолед – не можеће да снимите ѡолед осим ако се не уздићете изнад највиших ірана.*

В. Х.: Већину времена и не видите небо.

М. Л.: *Да ли ѿо смајраше „свећом сумрака“?*

В. Х.: Да, али то је такође и метафора. На немачком, наслов алудира на реч *Dämmerung*, што значи „сумрак“, али и „зора“, као Вагнерово дело *Сумрак бојова*. Одлучили смо да преведемо наслов како би га превео и Рихард Вагнер.

М. Л.: *Чини ми се да би један од изазова ове ѿриче мојло бићии ѿредочавање ѿрошока времена. Прича ѿокрива неколико деценија, али нема много дојађаја. „Дуніла не ѿрејознаје време“, ѿишеће.*

В. Х.: Проток времена је један од разлога због којих је ова прича постала књига, а не филм. Много сам разговарао о времену с Онодом. Њега фасцинира чињеница да садашње време не постоји. У џунгли правите милион корака. Када подигнете ногу из блата, то је већ прошлост, а када она опет дотакне земљу, то је будућност. Садашње време не постоји. Ми живимо конвенцију, привид садашњег времена, али само услед конвенције. Технички, оно не постоји. Када говоримо о времену, ми ходамо на штакама.

М. Л.: *Изјавили сте да Вам, ѿриликом снимања филмова, нису важне леје слике већ само о чему ѿовори сваки ѿјединачни кадар и како се уклаја у ѿричу. Да ли је садржај важнији од форме?*

В. Х.: Да, то је суштина. Стилизација и формализација ми нису важни. Да јесу, све би постало кич, а све што има савршену форму и хармонију постало би врхунац књижевности и уметности. Али, не, није тако.

М. Л.: *Да ли Вас ѿролонірање краја Друіоі свећској рајша у Онодиној свећии ѿодсећило на сојсћивено искуствиво рајшној наслеђа у Немачкој – на осећај да се рајш некако насћавиво и да је шрајао и након 1945. ѿогине?*

В. Х.: Не, мислим да није. У немачком народу осећао се став да се „то не сме поново десити“. Први светски рат био је највећа могућа катастрофа, а онда се само двадесетак година касније десио и Други, а потом и потпуна пропаст Немачке. Скоро сваки велики град у Немачкој изгледао је као простор око Светског трговинског центра након напада 11. септембра. И то се урезало у људе – и још увек је у мени. Прва ствар које се сећам јесте када је мајка дизала брата и мене из кревета усред зимске ноћи, узимала ћебад да нас покрије и водила нас узбрдо. У даљини, на крају долине, небо је било црвено и наранцасто у ноћи, пулсирајући веома полако. Рекла нам је да Розенхајм гори. Имао сам само две и по године. Обично се не сећамо ствари из тако раног детињства, али ја знам да је то моје прво сећање, и оно је уткано у мојој души.

М. Л.: *Ми сада водимо разіовор док се води рајш у Украјини.*

В. Х.: Рат је увек катастрофа. Снимио сам филм са Горбачевим, *Ујознаиши Горбачева (Meeting Gorbachev)*, и још увек се сећам како је причао о томе колико је прилика пропуштено да се „изгледе односи“ Запада и Русије. Видео сам снимке њега у Канади где је дочекан као рок звезда – то је алтернатива ономе што је могло да се деси. То ме боли. Много година радио сам у Кијеву као глумац и радио сам у Русији као режисер. Због тога могу да осећам дубину ове катастрофе.

М. Л.: *Једном сīе изјавили да осећаише да сīуиаше у доба изолације. Нисам могао да не помислим на Вас када је поочинјала пандемија и да се не поишам да ли мислише да се сīвари у шом смислу пооршавају.*

В. Х.: Волео бих да гледам на те ствари из наводно другог угла: из енормног раста друштвених мрежа. Можете да стигнете до Нигерије и Новог Зеланда и Уругваја у само једном твиту који могу да прочитају милиони људи. Тако да нисмо изоловани. Пробијамо изолацију. Међутим, у исто време, верујем да се, на једном дубљем, егзистенцијалном нивоу, наша усамљеност увећава обрнутом пропорцијом.

М. Л.: *Прешпоствављам да Ви никада не користилише друштвене мреже.*

В. Х.: Не, не користим их. Можете тамо да пронађете профиле са мојим именом, али они су потпуно лажни. На интернету можете да пронађете људе који саветују друге људе поводом кључних животних проблема имитирајући мој глас.

М. Л.: *Шта мислише о свим оним милијардерима из ИТ индустрије који поушују у свемир?*

В. Х.: То је такмичење ко има више тестостерона. Једини који одскаче је Илон Маск јер гради одрживе ракете, а ја сматрам да је то врло добра и племенита ствар. Али, истовремено, његова идеја да направи колонију са милион људи на Марсу је бесмислена. Требало би да пазимо на добробит своје планете, а не да насељавамо једно негостољубиво место. Не морате да будете научник да бисте били свесни тога да никада неће доћи до колоније на Марсу. Што се тиче

трке са Џефом Безосом и другим милијардерима, мислим да је то маркетиншки трик. То Маску даје одлику – и то кажем са неколико знакова навода око те речи – „визионара”, што значи да ако желите да купите електрични ауто, не морате да га купите од Немаца или од Кинеза већ од „визионара”.

М. Л.: *Да ли се сећаише када сīе први поуш дошли у Њујорк?*

В. Х.: Да, дошао сам у Њујорк бродом који се звао Бремен, а то је исти брод којим су стигли Сигфрид и Рој годину дана пре мене. Али, они су остали, постали мађионичари и одселили се у Лас Вегас. Ја сам отишао у Питсбург на стипендију, што није била баш најбоља идеја. Имао сам неодређену замисао да не желим да одем у један од колеџа из Ајви лиге, већ у град где још увек постоје људи који раде у железари. Радио сам ноћну смену у једној таквој фабрици и осећао сам да је то било место на ком је требало да будем. Међутим, то је већ био почетак деиндустријализације педесетих година. Убрзо сам напустио школовање и био сам дословно бескућник, али су ме прихватили једни дивни људи који су ме одмах увели у своју породицу. Видео сам најбоље стране Америке и врло ми је драгоцено то прво искуство ове земље. Наравно, неких ствари се не сећам радо, али то је у реду. Имам помешана осећања и према Немачкој, још снажнија, а и Ви се вероватно осећате исто према својој земљи, Канади. Свако се, на неки начин, осећа тако. Али у Америци, са Американцима, било ми је лудо, лепо, смислено и непроцењиво.

М. Л.: *Изјавили сīе да нам филм доушта да уронимо у најмање познаише истине човека, у наше снове и кошмаре.*

Ако је *шо* ниво на ком филм функционише, на ком нивоу функционише књижевност?

В. Х.: Она некако допире до дубине у свима нама, а која је, у већини случајева, сакривена – до смисла поезије. Људи који уопште не читају, или који не читају поезију и никада нису имали додира са књигама, и даље поседују то у себи. Потпуно сам уверен у то. Постоји нешто уткано у језику што можемо да додирнемо и оживимо књижевношћу и поезијом.

Још увек верујем да је књижевност изузетно важна не само за наше сопствене животе већ и за наше колективно искуство. Једном приликом, током седамдесетих, цитирао сам неколико реченица Тургењева у здравици, а мој домаћин је узвратио својом здравицом и наставио да напамет говори наредних пет страница те Тургењевљеве приче. Језиком можете да успоставите заједништво душа. Недостаје ми то. Међутим, не тако давно, говорио сам пред тридесет или четрдесет људи и цитирао Хелдерлина. Одједном, једна особа блиска мени озарила се, пришла ми и почела да разговара са мном као да никога више нема у просторији. Дакле, и даље на неки начин постоји то заједништво.

М. Л.: *Каква је, њо* Вашем мишљењу, *поз*позиција књижевности данас?

В. Х.: Морам да прихватимо одређене ствари. Пре педесет година, на америчкој телевизији је у ударном термину приказана дебата Гора Видала и Нормана Мајлера на граници ескалације. Тога више нема и ми то морам да прихватимо. Такође морам да приметимо једну још распрострањенију чињеницу: људи читају мање него раније.

То се види у академској заједници. Студенти друштвених наука, и то не само бруцоши, не читају уопште или не читају довољно. Они једва да нешто знају о књижевности или пажљивом читању. То је алармантније. Све се преселило у домен твитова, статуса на Фејсбуку и СМС порука.

М. Л.: *Да ли Вам смећа* *шио* људи *сага* *илегају* филмове на малим уређајима и екранима *лајшоу* рачунара?

В. Х.: Нешто велико нам се спрема. Као што су филмови прешли из немих у звучне, тако и колективно искуство биоскопа нестаје због стриминг платформи. Не инсистирам на биоскопима – иако је мени биоскоп врхунац што се тиче филмова. Али, прихватио сам неке ствари. Млади не само да гледају филмове на телефонима већ их и пуштају дупло брже ако су им преспори.

М. Л.: *Чарли Чајлин* увек *излега* као *да се креће* *гуило* брже од *осталих* људи.

В. Х.: Осамнаест кадрова у секунди. Али, наравно, постојала је одређена лепота у томе. Бастер Китон је мени одувек био омиљени глумац.

М. Л.: *Ту нема* *илузије* – он *заиста* *ради* *шо* *шио* *ради*.

В. Х.: Управо. А то изгледа изузетно стилизовано, премда није.

М. Л.: *Постоји онај* *шренушак* *када* *стоји* *код* *зида* *куће* *који се руши* *на* *њега* *да би* *шо* *ом* *савршено* *прошао* *кроз* *прозор*.

В. Х.: Срећан сам што сам то погледао. То је један од најбољих тренутака у историји филма.

М. Л.: *Да ли Вас* *интересују* *савремени* *романи*?

В. Х.: Читао све. Управо сам прочитао аутобиографију *Не заборави ме (Forget Me Not)* Џенифер Лоу-Анкер, жене из Монтане која је била удата за једног од најбољих алпиниста свог нараштаја. Он је нестао у лавини пре тридесетак година, док је његов најбољи пријатељ преживео, а када се вратио кући, одмах је почео да се брине о три сина свог најбољег пријатеља и преузео одговорност за њих, да би се с временом лудо заљубио у његову жену коју је касније и оженио. Није то велика књижевност, али сам био очаран док сам читао ту књигу. Након тога, читам Хелдерлина. Па онда Диодора са Сицилије, историчара из античке Грчке који није био нарочито паметан – он је био приглупи енциклопедиста. Међутим, постаје врло начитан и израста у феноменалног писца, што сазнаје отац Александра Великог, Филип II Македонски, и то се онда претвара у најзубудљивију сапуницу коју сте видели, бољу од свих бразилских. Диодор са Сицилије ми је много драг због тога.

М. Л.: *Мој омиљени писац је вероватно Томас Бернхард. Знам да ја и Ви волише. Која Вам је његова омиљена књижа?*

В. Х.: Волим скоро све што је написао. Никада се нисам повезао са његовим драмама, али био сам на светској премијери *Три хероја*, драме назване по тргу на ком се Хитлер обратио аустријском народу после анексије. Десничари су претили да ће улетети на премијеру представе и изазвати нереде у позоришту, тако да сам ја узео заштиту за зубе и кренуо. Глумци су се поклонили публици, а онда су се повукли, па поново изашли на сцену и поклонили се, сви заједно. Али, Бернхард је окренуо леђа

публици и ходао гледајући у задњи део сцене, па се окренуо и крочио ка публици, све супротно од глумаца.

Није често одлазио у позориште. Већину времена проводио је на свом великом имању, возећи бицикл укруг. Петер Хандке ми је говорио о њему. Тако сам се и заинтересовао за њега – Хандке ми је дао роман *Кречана* и рекао: „Прочитај ово, прочитај ово. Стиже нам један велики, велики писац.”

М. Л.: *Његов рад је понекад у гослуху са Вашим пројектима. Јунаци му увек диринче на неким њословима који се никада неће завршити.*

В. Х.: Или завршавају у opakим циклусима, циклусима који расту у бесконачно, циклусима из којих се не може побећи.

М. Л.: *Сећам се да сам читао о Вашем оцу и да је он увек радио на узалудној књизи коју никада није написао. Чинио ми се као веома бернхардовски лик у неку руку.*

В. Х.: Никада нисам повезао те две ствари, али у праву сте. На површном нивоу, та књига му је била изговор да не ради и не зарађује; жена је морала да отхрањује децу и зарађује новац. Али потпуно сам уверен да је самог себе толико убедио у ту причу да је поверовао у постојање те своје велике непостојеће студије – мислим да је заиста веровао да пише важну књигу, а никада није написао ниједну реч. Он је заправо живео у фикцији, а тако бисте могли да га посматрате у контексту Оноде.

М. Л.: *Једном сине изјавили да верујете да је енглеска књижевност доведена у ћорсокак романом Финеганово бдење.*

В. Х.: Да, али бих рекао књижевност *per se*. Посматрам срж онога што чини

приповедање и чини ми се да је књижевност понекад западала у ћорсокак. *Финејаново бдење* је очигледно ћорсокак. Џојс је радио на том рукопису уверен да ће открити нови простор књижевности, али мислим да га није открио – понајвише због тога што нико није наставио тим путем, а то је у супротности са оним што ја сматрам главном одликом причања прича коју можете пронаћи код Џозефа Конрада, Хелдерлина, у Вергилијевом епу *Георгије* или у извештају Воренове комисије о атентату на Кенедија.

М. Л.: *Да ли Вам се гођагају Џојсова група гела?*

В. Х.: Не, никада ми се нису допадала. Што се тиче *Уликса*, ту видим рад песника, различите форме говора и језика. Ту се откривају тајне заната, а аутор покушава да вам покаже колико је његов начин писања нов. То је проблем који имам и са глумцима. Не волим глумце – а неки од њих сматрају се великим глумцима – код којих видим како глуме. Натуршчик Бруно С. потпуна је супротност томе. Никада нисам видео глумца као што је он. У њему има нечега што суштински утиче на нас, нечега потпуно нетехничког, нестилизованог и неформалног.

М. Л.: *Како је Ваш велики сарадник Клаус Кински рекао на Ваш сав да је Бруно С. најбољи глумац с којим сје радили?*

В. Х.: Мислим да ме је разумео. Сам Кински је лудео када би га неко назвао глумцем јер је, на неки начин, већина тога што он ради потпуно огољено – само са додатком глумачке обуке поврх свега.

М. Л.: *Да ли би умешност шребало да буде директнија?*

В. Х.: Не знам тачно – врло је примитивно означавати ствари на тај начин, али то можете одмах препознати кад читате Емили Дикинсон, на пример. Одмах знате: да, то је велика песникиња.

М. Л.: *Ваша идеја о „екстатичној истини” као да је предвидела многе трендова двадесет првог века, пошто лажних вести и виртуелне стварности. На неки начин, Вашу теорију је одбранила ирржениост шим формама.*

В. Х.: Да, али ја говорим о истини, не о вестима. Говорим о нечему што не можете тако лако схватити. Нико не зна шта је истина, те је ја држим на дугом штапу када користим ту реч. Али, наравно, истина је уплетена у многе данашње трендове као што су лажне вести и виртуелне стварности. На пример, читао сам да је Брус Вилис, који се повукао из глуме, продао права на коришћење своје виртуелне персоне у реклами у којој би се појавили изрази његовог лица и његов глас. То је нешто ново, фасцинантно и задивљујуће.

М. Л.: *Лако је видети како екстатична истина може да се иррешно прошумачи и распе.*

В. Х.: Наравно. А када почнем да измишљам одређене ствари – као што сам цитирао Блеза Паскала на почетку филма *Лекције о шами (Lektionen in Finsternis)* – исказујем свој став. У интервјуима сам изјавио да сам ја заправо измислио Паскалов афоризам који користим да бих створио космички ефекат и осећај да се дешава неки космички догађај.

М. Л.: *Или када сје користили шрик с аутомобилском глумом да бисје ирриказали илантински ланац урођен у мајлу.*

В. Х.: И то гуму дебљине тек неколико инча. Не кријем чињеницу да измишљам ствари – али понекад је добро то што не знате шта сам тачно ја измислио.

Но да Вам кажем нешто о екстатичној истини. Најлакши начин да је објасните јесте да погледате Микеланђелову *Пијетџу*. Богородица држи Исуса у рукама, он је одрастао човек од тридесет и три године, мучен је на крсту пре но што је скинут са њега, а његова мајка има само седамнаест година. То је једна од најлепших скулптура свих времена. А моје питање је да ли је Микеланђело покушао да нас превари, да нам понуди лажне вести, да нас обмане, слаже. Одговор је, наравно, не. Он нам показује суштинску истину обе фигуре.

М. Л.: *Неминовно је да ће неко Исуси Вашу биографију.*

В. Х.: Надам се да неће. Један од разлога због којих сам написао своје назовимемоаре јесте да спречим то. Моја биографија не би требало да постоји – требало би да људи говоре о одређеним филмовима или како ти филмови осветљавају особу која стоји иза њих. Не треба описивати ту особу.

Одувек сам имао осећај да би било предивно бити анониман. То можете да постигнете у књижевности, као Елена Феранте, и у уметности, као Бенкси. Али мислим да су њихова права имена до сада већ откривена. Неко бедно људско чудовиште објавило их је. Срам га било.

М. Л.: *Да ли Исусије делови Ваших филмова које бисте желели да избришете?*

В. Х.: Постоје, али не могу то да урадим. Уништио сам све резервне снимке

јер ни столар не чува своје струготине. Али, научио сам да прихватим све своје грешке. Сваки мој филм има одређене недостатке, па се на свакој премијери грчим. Док седим са публиком и гледам сопствени филм, пожелим да умрем. Но, помири се с тим за недељу дана. Да, то сам ја снимео, а ионако нико није приметио грешке, или их бар није приметило много људи. Не желим да поново монтирам своје филлове или да снимим нове кадрове. Можете да ми платите колико год хоћете – нећу то урадити.

М. Л.: *На последњој страници Онодиних мемоара, он лежи у хеликоптеру са осирва, Исмаиља своје бојно поље и њиша се: „Зашио сам се овде борио тридесет година? За кога сам се борио? Која је била сврха њиша?” Да ли Ви можете да му њонудиште одговоре?*

В. Х.: Не. Не. Али прелепо је што се књига завршава на тај начин.

Моја наредна књига, која ће изаћи након ове, завршава се усред реченице. Сетио сам се Оноде који ми је рекао да је могао да види метак који путује ка њему из даљине, обасјан чудном светлошћу, и склонио би се тако да метак не погоди мету, његов торзо. Пролетео би поред њега. И ја сам дигао поглед јер сам видео да нешто лети ка мени кроз прозор, сијајући наранџастим и зеленим светлом, а то је био колибри. Они понекад лете врло равно. Ту где сам се затекао у писању пре него што сам подигао поглед, то је било то. Књига се завршава изненадно, дословно усред реченице.

М. Л.: *Да ли њио значи да можда и њакцениште Финеганово бдење?*

В. Х.: Не, јер у мојој књизи тај тренутак произилази из непрекинуте на-

рације. Он је утиснут у процес приповедања.

М. Л.: *Да ли сматрате да одређене слике већ постоје у вашем уму и да онда изражавају речи којима ћете их изразити или слике настају током процеса писања?*

В. Ж.: Врло често набасам на слике, попут оне слике десет хиљада ветрењака, али једнако често слика почне да трепери у даљини. Ја то видим и окренем се према њој. Одакле долази та светлост? Где је тај трептај? Где тај сјај настаје? Никада немам план. Никада немам таблу са жутиим самолепљивим папирима на којима је ток радње, било да пишем или снимам. Прича се некако развија у мени или ми одједном дође, и онда могу да је запишем веома брзо. Када не знам како да наставим писање, само га наставим. Прошетам по кући тридесет секунди и наставим да пишем, а онда се јави нешто што није постојало пре тридесет секунди. Тај трик увек пали.

М. Л.: *Да ли слушате музику док пишете?*

В. Ж.: Да, најчешће. Пуштам је гласно, и то већином Бетовенове концерте

за клавир. Они имају одређен ниво узбуђења, динамике и нагона. Но понекад слушам грузијску хорску музику.

М. Л.: *Да ли више волите собу с полегом или без полега?*

В. Ж.: Махом без. Видим ствари кроз прозор, попут оног колибрија, али врло слабо. Док сам писао *Фицкаралда* (*Fitzcarraldo*), био сам у Сан Франциску, а Франсис Форд Копола понудио ми је да будем у његовој вили код Бродвеја. У питању је зграда са погледом од скоро триста шездесет степени и ја сам одмах одлучио да седнем и пишем. Дао сам себи десет дана да осмислим цео сценарио. Из те Кополине зграде видео се цео залив, Голден гејт и Алкатраз. Био сам опчињен тиме што сам видео тамо. Међутим, након два сата, приметио сам да сам написао тек пола странице, па сам окренуо столицу на другу страну. Постојао је један део зида без прозора и на њему сам лењиром и врло оштром оловком направио крст, налик нишану на двогледу. Кад бих дигао поглед са странице, погледао бих у тај нишан и наставио.

(С енглеској превео Драган Бабић)